(ခင်စန္ဒာလွင်)
လက်ထောက်ညွှန်ကြားရေးမှူး
ညာရေးသုတေသန၊ စီမံကိန်းနှင့်လေ့ကျင့်ရေးဦးစီးဌာန

အမှာစာ

၁။ သူငယ်တန်းဆရာများ၏ အဓိကလုပ်ငန်းတစ်ရပ်မှာ ကလေးများ၏ ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှုကို ကူညီပံ့ပိုးပေးရန်နှင့် စာရေးစာဖတ်အစပျိုးလုပ်ငန်းများကို ကလေးများ၏ဖွံ့ဖြိုးမှုအဆင့်နှင့် လိုက်လျောညီထွေစွာ စီစဉ်ပေးရန်ဖြစ်သည်။ သူငယ်တန်းဆရာများအနေဖြင့် ဘာသာစကား၏ အခြေခံအရာများဖြစ်သော စကားသံ စနစ်၊ ဝေါဟာရ၊ ဝါကျဖွဲ့ထုံးနှင့် အသုံးအနှုန်းများကို နားလည်ထားရန် လိုအပ်ပါသည်။

၂။ ထို့ပြင်ကလေးများ၏ ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှုတွင် ပုံပြင်ပြောခြင်း၊ တေးကဗျာရွတ်ဆိုခြင်း၊ စကားထာ ဝှက်ခြင်းစသည်တို့သည် အရေးပါသောအခန်းကဏ္ဍအနေဖြင့် ပါရှိခြင်းကြောင့် သူငယ်တန်းဆရာများသည် ပုံပြင်များ၊ တေးကဗျာများ၊ စကားထာများ၊ စကားပုံများ စသည်တို့ကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် လက်လှမ်းမီရန် အထူးလိုအပ်ပါသည်။

၃။ အဆိုပါလိုအပ်ချက်များကို အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ဖြည့်စွမ်းပေးနိုင်မည့် ဤလမ်းညွှန်စာအုပ်ကို အောက်ပါရည်ရွယ်ချက်များဖြင့် ပြုစုထားပါသည် -

(၁) မြန်မာဘာသာစကားစနစ်၏ အခြေခံများကို နားလည်ရန်

(၂) သူငယ်တန်းကလေးများအတွက် ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှုလုပ်ငန်းများ ဖန်တီးလုပ်ဆောင်ရာတွင် မှီငြမ်းပြုနိုင်ရန်

၄။ ဤလမ်းညွှန်စာအုပ်တွင် မြန်မာဘာသာစကားစနစ်၏ အခြေခံများနှင့် ဘာသာစကား အထောက်အကူပြု ပုံပြင်၊ တေးကဗျာနှင့် စကားထာများဟူ၍ အပိုင်းနှစ်ပိုင်းပါရှိပါသည်။

၅။ အပိုင်း(၁)တွင် မြန်မာဘာသာစကားစနစ်၏ အခြေခံများဖြစ်သော မြန်မာဘာသာစကားရှိ စကားသံများ၊ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံနှင့် သရသံ၊ ဗျည်းသံအတွဲအစပ်၊ အရေးအသားစနစ်၊ အသုံးများသော စကားလုံးများ စသည်တို့ ပါဝင်ပါသည်။

၆။ အပိုင်း (၂)တွင် ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှု အထောက်အကူပြု တေးကဗျာများ၊ ပုံပြင်များနှင့် စကားထာများကို ဖော်ပြထားပါသည်။ ဖော်ပြထားသော တေးကဗျာများ၊ ပုံပြင်များနှင့် စကားထာများသည် နမူနာများသာ ဖြစ်သည်။ မိမိတို့ဒေသအလိုက် အသုံးပြုနိုင်သော တေးကဗျာများ၊ ပုံပြင်များနှင့် စကားထာများကို အစားထိုး အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ကလေးများ၏ အသက်အရွယ်ဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် ဆီလျော်မှုရှိစေရန်၊ ပုံပြင်များကို မူရင်းပုံပြင်၏ ကျောရိုးမပျောက်စေဘဲ ပုံပြောဟန်ဖြင့်သာ ပြောရန် သတိပြုရမည်ဖြစ်ပါသည်။

၇။ ဤလမ်းညွှန်စာအုပ်သည် ဆရာများနားလည်ရန်အတွက်သာဖြစ်ပြီး ကလေးများအတွက် ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှုလုပ်ငန်းများ လုပ်ဆောင်ရာတွင် မှီငြမ်းကိုးကားရန်သာ ဖြစ်ပါသည်။ ကလေးများ၏ ဘာသာစကားဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် စာရေးစာဖတ်အစပျိုးလုပ်ငန်းများ လုပ်ဆောင်ရာတွင် ဤစာအုပ်ကများစွာ အထောက်အကူ ဖြစ်လိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ပါသည်။

အခြေခံပညာသင်ရိုးညွှန်းတမ်းနှင့် ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကော်မတီ

DBE BOX

အပိုင်း(၁)

ဘာသာစကားစနစ်၏ အခြေခံများ

ဤအပိုင်းတွင် ပါရှိသည့်အကြောင်းအရာများသည် ဆရာများ သိရှိနားလည်ထားရန်နှင့် ကိုးကားရန်အတွက်သာ ဖြစ်ပြီး သူငယ်တန်းကလေးများကို တိုက်ရိုက် ရှင်းလင်း သင်ကြားပြသရမည့် အကြောင်းအရာများ မဟုတ်ပါ။

DBE BOX

၁။ နိဒါန်း

မြန်မာဘာသာစကားသည် တိဗက်ဘာသာစကားအစုဝင် ဘာသာစကားဖြစ်ပြီး တက်ကျသံ (tone)ကို မူတည်ကာ အဓိပ္ပာယ် ကွဲပြားသည့် ဘာသာစကားမျိုးဖြစ်သည်။ စကားလုံး တစ်ခုနှင့် တစ်ခု အလွယ်တကူ ပေါင်းစပ်ကာ စကားလုံးသစ်များပွားနိုင်သောကြောင့် ပူးတွဲဘာသာစကားဟုလည်း သတ်မှတ်ကြသည်။ မြန်မာစာ အရေးအသားစနစ်မှာ အိန္ဒိယရှေးဟောင်း အက္ခရာဖြစ်သော ဗြာဟ္မီအက္ခရာမှ ပွားလာသော အက္ခရာများကို အခြေပြုထားခြင်းဖြစ်သည်။ အက္ခရာစာလုံးသက်သက်ကို အခြေပြု ရေးသားထားခြင်းမဟုတ်ဘဲ ဗျည်းသင်္ကေတကို အဓိကထားပြီး ထိုဗျည်းသင်္ကေတ၏ အထက်အောက် ဝဲယာတွင် အခြားသင်္ကေတငယ်များ ခြံရံကာ သရသံနှင့် တက်ကျသံများကို သတ်မှတ်ရေးသားဖော်ပြရသည်။ မြန်မာစာအရေးအဖတ်ကို အစပျိုးသင်ကြားကြသည့် သူငယ်တန်းဆရာ၊ ဆရာမများသည် မြန်မာဘာသာစကား၏ ထူးခြားသည့်အခြင်းအရာများကို သိရှိနားလည်ပြီး သူငယ်တန်းကလေးများအတွက် ဘာသာစကား ဖွံ့ဖြိုးမှုနှင့် စာရေး စာဖတ် အစပျိုးလုပ်ငန်းများကို စီစဉ်လုပ်ကိုင်ရာတွင် အဆိုပါ ထူးခြားသည့်အချက်များကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားကြရန် လိုအပ်ပါသည်။

စာရေးစာဖတ် သင်ကြားသည့်အခါ အရေးကြီးသည့်နယ်ပယ်(၅)ရပ်ကို ပညာရှင်များက ဖော်ထုတ် သတ်မှတ်ထားပါသည်။ ၎င်းတို့မှာ -

(၁) စကားသံများကို နားလည်ခြင်း
(၂) စကားသံများနှင့် အက္ခရာသင်္ကေတများ၏ အဆက်အစပ်ကို သိနားလည်ခြင်း
(၃) သွက်လက်စွာဖတ်တတ်ခြင်း
(၄) ဝေါဟာရကြွယ်ဝခြင်း
(၅) နားလည်သဘောပေါက်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပါသည်။

အဆိုပါနယ်ပယ်(၅)ရပ်လုံးတွင် ကလေးများကျွမ်းကျင်မှုရှိစေရန် သင်ယူမှုလုပ်ငန်းများ စီစဉ် ဆောင်ရွက်ရာ၌ မိမိသင်ကြားပေးမည့် ဘာသာစကား၏ စနစ်များကို သဘောပေါက်နားလည်ထားရန် အရေးကြီးပါသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အဆိုပါနယ်ပယ်(၅)ရပ်အတွက် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် ဘာသာစကား၏ စနစ်အမျိုးမျိုးနှင့် အသုံးပြုနိုင်သည့် ရင်းမြစ်အထောက်အကူများကို ဘာသာစကားမှတ်စုအဖြစ် အောက်တွင် စုစည်းဖော်ပြထားပါသည်။

၂။ မြန်မာဘာသာစကားစနစ်၏ အခြေခံများ

၂-၁။ မြန်မာဘာသာစကားရှိ စကားသံများ

ကမ္ဘာပေါ်ရှိ ဘာသာစကားတိုင်းတွင် ဗျည်းသံနှင့်သရသံဟူ၍ ပါဝင်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ပါဝင်သည့် ဗျည်းသံနှင့် သရသံအရေအတွက်မှာ ဘာသာစကားတစ်ခုနှင့်တစ်ခု မတူညီပါ။ မြန်မာဘာသာစကားတွင် ယေဘုယျအားဖြင့် ဗျည်းသံ(၃၃)ခု၊ အခြေခံသရသံ(၅)ခုနှင့် သရတွဲသံ (၄)ခုပါဝင်သည်ဟု ပညာရှင်များက သတ်မှတ်ကြသည်။

ဤနေရာတွင် ရည်ညွှန်းသည့် ဗျည်းသရဟူသော အသုံးအနှုန်းများမှာ အက္ခရာသင်္ကေတများနှင့် မဆိုင်ပါ။ စကားသံသက်သက်ကိုသာ ရည်ညွှန်းခြင်းဖြစ်ပါသည်။

၂-၁-၁။ ဗျည်းသံများ

မြန်မာဗျည်းသံ(၃၃)မျိုးကို အသံဖြစ်ရာနေရာ(ဌာန်)နှင့် အသံဖြစ်ဟန်အလိုက် အောက်ပါ ဇယားဖြင့် ဖော်ပြထားပါသည်။

	အသံဖြစ်ရာဌာန						
အသံဖြစ်ဟန်	နှုတ်ခမ်း	သွား	သွားရင်း	အာခေါင်သွားရင်း	အာခေါင်မာ	အာခေါင်ပျော့	လည်စေ့
ရှုန်းပွင့်သံ	ပ ဖ ဗ		တ ထ ဒ			က ခ ဂ	
ရှုန်းပွင့်ပွတ်တိုက်သံ				ကျ ချ ဂျ			
လျှာသွင်းသံ			လှ လ				
ပွတ်တိုက်သံ		သ သှ ဂ	စ ဆ ဇ	ယှ			ဟ ဟှ ဂ
သရတစ်ပိုင်း ဗျည်းတစ်ပိုင်း	ဝ				ယ		
နာသံ	မှ မ		နှ န		ညှ ည	ငှ င	

ခင်မင်(မောင်)(၁၉၉၀)ကို မှီးပါသည်။

အထူးသတိပြုရန်အချက်မှာ အထက်ဖော်ပြပါ အသံ(၃၃)မျိုးသည် အရေးအသားစနစ်ရှိ ဗျည်း(၃၃)လုံးကို တိုက်ရိုက်ရည်ညွှန်းခြင်း မရှိသည့်အချက် ဖြစ်သည်။ အချို့သော အသံများမှာ တိုက်ရိုက်ဆက်နွယ်သည့် ဗျည်းအက္ခရာများရှိသော်လည်း အချို့မှာ မရှိပါ။ ဥပမာ - အာခေါင်နှင့် သွားရင်းအရပ်တို့ကို အခြေပြုပြီးဖြစ်သည့် ဗျည်းသံများဖြစ်သည့် 'ကျ၊ချ၊ဂျ၊ယှ'တို့သည် ဗျည်းသံတစ်ခုစီသာ ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ၎င်းတို့ကို ကိုယ်စားပြုမည့်ဗျည်းအက္ခရာသီးခြားမရှိသည့်အတွက် ယပင့်၊ ရရစ်များဖြင့် အစားထိုး ရေးသားပါသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အရေးတွင် ဗျည်းတွဲပုံသဏ္ဌာန်ဖြစ်နေပါသည်။ စင်စစ်မှာ ဗျည်းသံတစ်သံသာ ဖြစ်သည်ကို သတိပြုရပါမည်။ အလားတူပင် နှာသံများဖြစ်သည့် 'မှ၊ နှ၊ ညှ၊ ငှ'တို့သည်လည်း သံညှင်း ဗျည်းသံတစ်သံစီသာ ဖြစ်သည်။ ထိုအသံတစ်သံစီအတွက် သီးခြားဗျည်းအက္ခရာမရှိသဖြင့် ဟထိုး(ှ)ထည့်ကာ ရေးသားခြင်းဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့ကိုလည်း ဗျည်းတွဲသံဟု မသတ်မှတ်နိုင်ပါ။ ပွတ်တိုက်သံများဖြစ်သော 'သှ၊ ဟှ'တို့သည်လည်း ထူးခြားပါသည်။ မြန်မာစကားရှိ 'သတင်းစာ'ဟူသောစကားလုံး၏ အစဗျည်းသံမှာ ရိုးရိုး 'သ'အသံမဟုတ်ဘဲ သံပြင်းဗျည်းသံဖြစ်သဖြင့် သင်္ကေတ 'သှ' ကို သုံးထားခြင်းဖြစ်သည်။ 'သီးသီး' ဟူသော စကားလုံးကို ရွတ်ဆိုကြည့်လျှင် 'သ' သံနှစ်ခု မတူညီကြောင်း သတိထားမိမည်ထင်ပါသည်။ အလားတူပင် 'ဟှ' ဟူသော အသံမှာ အံ့အားသင့်သည့်အခါ ထွက်လာသည့် 'ဟာ၊ ဟော၊ ဟင်၊ ဟယ်' စသည့်အသံမျိုးကို ကိုယ်စားပြုခြင်းဖြစ်သည်။ အဆိုပါ အာမေဍိတ်အသံများသည် ရိုးရိုး 'ဟ'အသံ မဟုတ်ကြောင်း သတိထားမိမည်ထင်ပါသည်။ အဆိုပါအသံမျိုးအတွက် သီးခြားအက္ခရာမရှိသဖြင့် 'ဟ' ဖြင့်သာ ရေးရသော်လည်း အသံထွက်သည့်အခါတွင်မူ သံပြင်းဗျည်းသံဖြင့် 'ဟှာ၊ ဟှော၊ ဟှင်၊ ဟှယ်'ဟုသာ အသံထွက်ရပါသည်။

၂-၁-၂။ သရသံများ

မြန်မာဘာသာစကားသည် တက်ကျသံ (tone) ရှိသော ဘာသာစကားဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြခဲ့ပါသည်။ အသံအနိမ့်အမြင့်အလိုက် အဓိပ္ပာယ် ကွဲပြားသော ဘာသာစကားဖြစ်သည်။ မြန်မာဘာသာစကားတွင် ယေဘုယျအားဖြင့်-

၁။	သံတို (အနိမ့် သက်သံ)	အ
၂။	သံရှည် (သံပြေ)	အာ
၃။	သံလေး (အမြင့်သက်သံ)	အား
၄။	သံရပ် (အနိမ့်သက်သံရပ်)	အတ်

ဟူ၍ တက်ကျသံ လေးမျိုးခွဲကြသည်။ ထို့အပြင် မြန်မာဘာသာစကားတွင် အ သရသံကို အပြည့်မထွက်ဘဲ မတြာဝက်သံဟုခေါ်သောအသံဖြင့် ထွက်ဆိုသည့် စကားလုံးများစွာရှိသည်။ ဥပမာ - "အမေ"ဟူသော စကားလုံးရှိ ရှေ့ဆုံးမှ "အ"အသံကို "အ့"ဟု သရသံအပြည့်မထွက်ဘဲ မတြာဝက်မျှ ကြာသော အသံဖြင့် ထွက်ခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။ အဆိုပါသရများကိုမူ တက်ကျသံမဲ့ **(neutral tone)** သရသံဟု ခေါ်လေ့ရှိသည်။

မြန်မာဘာသာစကားရှိ သရသံများကို အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် တက်ကျသံ(၄)မျိုးဖြင့် ထပ်မံခွဲခြား ကြည့်လျှင် မြန်မာဘာသာစကားတွင် သရသံများ များစွာရှိသည်ဟု ပြောလျှင်လည်း ရနိုင်မည်ထင်ပါသည်။ မြန်မာဘာသာစကားရှိ သရသံများကို မူလသရ (၂၂)လုံး၊ နှာသံသရ (၁၈)လုံးနှင့် သံရပ်သရ (၇)လုံး၊ စုစုပေါင်း (၄၇)လုံးရှိသည်ကို အောက်ပါဇယားအတိုင်း တွေ့နိုင်ပါသည်။

မြန်မာသရသံ(၄၇)မျိုးဇယား

အမျိုးအစား	နိုင်ငံတကာ သဒ္ဒဗေဒ သင်္ကေတ	မူလသရ (တက်ကျသံများ)			သံရပ်သရ	နှာသံသရ			မှတ်ချက်
အခြေခံ သရများ	a	အ (အ့) <u>အ</u>	အာ	အား	အတ်	အန့်	အန်	အန်း	သရတူ
		အ			အပ်	အမ့်	အမ်	အမ်း	သော်လည်း
						အံ့	အံ		ရေးထုံးကွဲရှိ
	i	အိ	အီ	အီး	အစ်	အင့်	အင်	အင်း	သရတူ
		အည့်	အည်	အည်း		အဉ့်	အဉ်	အဉ်း	သော်လည်း ရေးထုံးကွဲရှိ
	u	အု	အူ	အူး					
	e	အဲ့	အယ်	အဲ	အက်				သရတူ
		အယ့်							သော်လည်း ရေးထုံးကွဲရှိ
	o	အော့	အော်	အော					
သရတွဲ များ	ei	အေ့	အေ	အေး	အိတ်	အိန့်	အိန်	အိန်း	သရတူ
					အိပ်	အိမ့်	အိမ်	အိမ်း	သော်လည်း ရေးထုံးကွဲရှိ
	ou	အို့	အို	အိုး	အုတ်	အုန့်	အုန်	အုန်း	သရတူ
					အုပ်	အုမ့်	အုမ်	အုမ်း	သော်လည်း
						အုံ့	အုံ	အုံး	ရေးထုံးကွဲရှိ
	ai				အိုက်	အိုင့်	အိုင်	အိုင်း	
	au				အောက်	အောင့်	အောင်	အောင်း	

<u>အ</u> = မတြာဝက်

မြန်မာစာအဖွဲ့(၂၀၀၅)မြန်မာသဒ္ဒါကို မှီးသည်။

DBLBOX

မြန်မာကာရန်(၆၄)ပါး

စဉ်	ကာရန်ကြီး	ကာရန်ငယ်
၁။	အ = အကာရန္တာဒိ	အ အာ အား
၂။	အိ = အိကာရန္တာဒိ	အိ အီ အီး
၃။	အု = အုကာရန္တာဒိ	အု အူ အူး
၄။	အေ = အေကာရန္တာဒိ	အေ အေ့ အေး
၅။	အဲ = အဲကာရန္တာဒိ	အဲ အဲ့ အယ်
၆။	အော = အောကာရန္တာဒိ	အော အော့ အော်
၇။	က် = အက်ကာရန္တာဒိ	အက် အောက် အိုက်
၈။	င် = အင်ကာရန္တာဒိ	အင် အင့် အင်း အောင် အောင့် အောင်း အိုင် အိုင့် အိုင်း
၉။	စ် = အစ်ကာရန္တာဒိ	အစ်
၁၀။	ဉ် = အဉ်ကာရန္တာဒိ	အဉ် အဉ့် အဉ်း
၁၁။	ည် = အည်ကာရန္တာဒိ	အည် အည့် အည်း
၁၂။	တ် = အတ်ကာရန္တာဒိ	အတ် အိတ် အုတ်
၁၃။	န် = အန်ကာရန္တာဒိ	အန် အန့် အန်း အိန် အိန့် အိန်း အုန် အုန့် အုန်း
၁၄။	ပ် = အပ်ကာရန္တာဒိ	အပ် အိပ် အုပ်
၁၅။	မ် = အမ်ကာရန္တာဒိ	အမ် အမ့် အမ်း အိမ် အိမ့် အိမ်း အုမ် အုမ့် အုမ်း
၁၆။	ဝ် = အိုဝ်ကာရန္တာဒိ	အိုဝ် အိုဝ့် အိုဝ်း

ပါဠိသရ(၈)လုံး							
အ	အာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	ဩ
အ	အာ	အိ	အီ	အု	အူ	အေ	အော
a	*ā*	*i*	*ī*	*u*	*ū*	*e*	*o*

ပါဠိဗျည်း(၃၃)လုံး

က	ခ	ဂ	ဃ	င
k	kh	g	gh	ṅ
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ဉ
c	ch	j	jh	ñ
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
t	th	d	dh	n
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
p	ph	b	bh	m
ယ	ရ	လ	ဝ	
y	r	l	v	
သ	ဟ	ဠ	အံ	
s	h	*ḷ*	–ṁ	

၂-၁-၃။ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံနှင့် သရသံ ဗျည်းသံအတွဲအစပ်

သရသံ သက်သက်ဖြစ်စေ၊ သရသံနှင့် ဗျည်းပေါင်းစပ်၍ဖြစ်စေ ဖြစ်ပေါ်လာသော အသံအစိတ်အပိုင်းကို ဝဏ္ဏဟုခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဝဏ္ဏတစ်ခု၏ အသံဖြစ်ပေါ်မှုသည် ယေဘုယျအားဖြင့် တစ်မတြာ (တစ်နည်းအားဖြင့် လက်ဖျစ်တစ်ချက်တီး)ကြာသည်ဟု မှတ်ယူကြသည်။ ဥပမာ“အိမ်”ဟု အသံထွက်လျှင် သရသံတစ်ခုတည်းနှင့် ဝဏ္ဏတစ်ခုဖြစ်သည်။ “စာ”ဟုဆိုလျှင် ဗျည်းသံ (စ)နှင့် (အာ)တွဲဆက်ထားသည့် ဝဏ္ဏတစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပြီး “အိမ်စာ”ဟုဆိုလျှင် ဝဏ္ဏ(၂)ခုရှိသည်ဟု ယေဘုယျအားဖြင့် မှတ်ယူနိုင်ပါသည်။ မြန်မာဘာသာစကား၏ ဝဏ္ဏဖွဲ့စည်းပုံများမှာ -

၁။ သရသံသက်သက်ဝဏ္ဏ - ဥပမာ အား၊ အေး၊ အင်း၊ အိပ်

၂။ ဗျည်းသံနှင့်သရသံတွဲဝဏ္ဏ - ဥပမာ စား၊ ဆေး၊ ဆန်၊ ဆိတ်

၃။ ဗျည်းတွဲသံနှင့်သရသံတွဲဝဏ္ဏ - ဥပမာ ပျား၊ ပွဲ၊ ပြုံး၊ သွား

မြန်မာဘာသာစကားတွင် အရေးပုံသဏ္ဌာန်၌ ဗျည်းတွဲဟုထင်ရသော်လည်း အသံတစ်သံသာထွက်သည့် အရေးအသားများရှိသည်။ ဥပမာ-ကျ၊ ချ၊ ဂျ၊ ကြ၊ ခြ၊ ဂြ ဟူသော ကဝဂ်ဗျည်းများကို ယပင့်၊ ရရစ် တွဲသည့်အခါ အသံမှာ ဗျည်းသံတစ်သံသာထွက်ရပါသည်။ ထိုအရေးအသားများကို နှစ်ပုံသုံးစာလုံး (Digraph) ဟုခေါ်ကြသည်။ အဆိုပါအရေးအသားမျိုးမှာ ကလေးများနားလည်ရန် ခက်ခဲသည့်၊ ရှုပ်ထွေးသည့် အရေးအသားမျိုးဖြစ်သဖြင့် ကနဦးသင်ကြားရာတွင် မထည့်သွင်းသင့်ဟု အကြံပြုကြသည်။

မြန်မာဘာသာ အရေးအသားစနစ်သည် အင်္ဂလိပ်ဘာသာကဲ့သို့ အက္ခရာများကို အစဉ်အလိုက် စီရေးသည့် အရေးအသားစနစ်မဟုတ်ပါ။ ရှေ့တွင်ဖော်ပြခဲ့သကဲ့သို့ အဓိကအက္ခရာကို အခြေပြုပြီး အခြားသင်္ကေတများကို ထက်အောက် ဝဲယာပေါင်းစပ်ရေးသားသည့် ဘာသာစကားဖြစ်သဖြင့် ဝဏ္ဏတစ်လုံးချင်း၏ရေးဖွဲ့ပုံ အရေးပါပါသည်။ ထို့ကြောင့်လည်း မြန်မာစာအရေးအသားစနစ်ကို ဝဏ္ဏအရေးအသားစနစ်ဟု အချို့က ခေါ်ကြပါသည်။ သို့ဖြစ်သည်နှင့်အညီ ကလေးများအနေဖြင့် စာရေးစာဖတ် အစပျိုးသင်ယူနိုင်ရန် ဝဏ္ဏတစ်ခုချင်းစီကို ခွဲခြားနိုင်သောအသိ (**Syllabic awareness**) ရှိရန် အရေးကြီးသည်ဟု ဆိုပါသည်။

မြန်မာဘာသာစကားတွင် စကားလုံးအများစုမှာ ဧကဝဏ္ဏ(အလွယ်ပြောရလျှင် စကားသံတစ်ချက်) စကားလုံးများဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အခြားဘာသာစကားများ နည်းတူ ဝဏ္ဏတစ်လုံးထက် ပိုသော စကားလုံးများလည်း များစွာရှိပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် -

၁။ လူ၊ အိမ်၊ ကျောင်း၊ ခွေး၊ ပွဲ စသည်တို့သည် ဧကဝဏ္ဏ (အသံတစ်ချက်သာ ကြားရသည့်) စကားလုံးများ

၂။ ထမင်း၊ စာအုပ်၊ အမေ၊ အဖေ စသည်တို့သည် ဒွိဝဏ္ဏ (အသံနှစ်ချက် ကြားရသည့်) စကားလုံးများ

၃။ ဆရာ၊ ကျောင်းသား၊ ဆရာမ၊ ကုလားထိုင်၊ ကနဖော့၊ ကနုကမာ၊ ငှက်ကြီးဝန်ပို စသည်တို့တွင်မူ (အသံတစ်ချက်မက ကြားရသည့်) စကားလုံးများဖြစ်သဖြင့် ဗဟုဝဏ္ဏစကားလုံးများဟု ခေါ်ကြပါသည်။

DBEBOX

ကလေးများအနေဖြင့်ကြားရသည့် စကားသံတစ်ခွန်းတွင် ဝဏ္ဏမည်မျှပါသည်ကို ခွဲခြားသိမြင်နိုင်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အောက်ဖော်ပြပါလုပ်ငန်းများကို လုပ်ကိုင်ပေးခြင်းဖြင့် ကလေးများကို အသံသဘော၊ ဝဏ္ဏသဘောများ သိမြင်နားလည်စေနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

၁။ ကာရန်တူအသံများ ဖော်ထုတ်ခြင်း

ဥပမာ - ကား၊ လား၊ အား၊ စား စသည်ဖြင့် . . .

၂။ သံတူစပ်တေးကဗျာများ၊ စာပိုဒ်များရွတ်ဆိုခြင်း

ဥပမာ -

➢ တစ်ပြားနှစ်ပြား၊ ပဲလင်ပြား၊
ပြားလားစက္ကူ ဖလံဖြူ
ထူထူထဲထဲ၊ ပိုးတောင့်တဲ
ကျွဲရေသောက်၊ နွားရေသောက်။

➢ ရွှံ့ပေါ် ရှဉ့်ပြေး၊ ရှဉ့်မွေးကို ရွှံ့မလူး။

➢ တောင်ပေါ်က ရှမ်းကလေး လျှော်ထမ်းလို့ပြေး
ရှည်တဲ့လျှော်က ရှည် ရှည်
တိုတဲ့ လျှော်က တို တို။

➢ လသာတုန်း လမ်းမက
လူတွေကို လိုက်ကြည့်တာ
လိပ်တွေပဲ လာနေတော့
လုဖမ်းတဲ့ လူတွေဟာ လုံးနေတာပဲ။

(ဆရာမများအနေဖြင့် ကလေးများနှင့်အတူ အထက်ပါကဲ့သို့သော အသံတူထပ်စကားမျိုးကို မိမိဖာသာ တီထွင်အသုံးပြုသင့်ပါသည်။)

၃။ စကားလုံးများ၊ ဝါကျများမှ ဝဏ္ဏများကို ခွဲထုတ်ခြင်း

ဥပမာ - ရထား = ရ + ထား

ဝဏ္ဏများကို ပေါင်းစပ်ခြင်း

ဥပမာ - စ + ပါး = စပါး

၄။ အစဗျည်းသံများ ခွဲခြားခြင်း

ဥပမာ - (ခ)အသံနဲ့ စတဲ့ဟာ ဘာတွေရှိသလဲ။

၂-၂။ အရေးအသားစနစ်

မြန်မာစာအရေးအသားစနစ်သည် အက္ခရာနှင့် အခြားသင်္ကေတများ ပေါင်းစပ်ပြီး ဝဏ္ဏတစ်ခု အဖြစ် စုစည်းရေးဖွဲ့သည့် အရေးအသားစနစ်ဖြစ်သဖြင့် ဝဏ္ဏတစ်ပိုင်း၊ အက္ခရာစဉ်တစ်ပိုင်း အရေးအသား (Alpha-syllabery) စနစ်ဟု သတ်မှတ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ စာရေးစာဖတ် အစပျိုးသင်ကြားရာတွင်၊ အက္ခရာများကိုရော ဝဏ္ဏဖွဲ့ရာတွင် အသုံးပြုရသည့် အခြားသင်္ကေတများကိုပါ မှတ်မိပြီး အသံနှင့် အက္ခရာ သင်္ကေတများ မည်သို့မည်ပုံဆက်စပ်သည်ကို သိရှိနားလည်အောင် လုပ်ပေးရန် လိုအပ်မည်ဖြစ်သည်။

၂-၂-၁။ ဗျည်းအက္ခရာများ

မြန်မာစာအရေးအသားတွင် ဗျည်းအက္ခရာဟုဆိုရာတွင် ကမှ အ အထိ (၃၃)လုံးရှိသည်ဟု မှတ်ယူကြပါသည်။ "အ" အက္ခရာသည်အသံအားဖြင့် သရသံဖြစ်သော်လည်း အက္ခရာအဖြစ်ယူရာတွင် ဗျည်းအဖြစ်သာ အစဉ်အလာအရ မှတ်ယူကြသည်ဖြစ်သဖြင့် ဗျည်း(၃၃)လုံးဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ အဆိုပါ ဗျည်း(၃၃)လုံးမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

မြန်မာဗျည်းအက္ခရာ(၃၃)လုံး

က	ခ	ဂ	ဃ	င
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
ယ	ရ	လ	ဝ	
သ	ဟ	ဠ	အ	

အထက်ဖော်ပြပါ ဗျည်းအက္ခရာ(၃၃)လုံးသည် မြန်မာစကားတွင် ရှိသော ဗျည်းသံ(၃၃)သံကို ကိုယ်စားပြုခြင်း မဟုတ်ပါ။ အချို့သော ဗျည်းများ ဥပမာ - ဂနှင့် ဃ၊ ဇနှင့် ဈ၊ ဒနှင့် ဓ၊ ဗနှင့် ဘတို့သည် အက္ခရာနှစ်မျိုးကွဲသော်လည်း အသံများ ဗျည်းသံတစ်ခုစီကိုသာ ကိုယ်စားပြုပါသည်။ အချို့သော ဗျည်းများ ဋ၊ ဌ၊ ဍ၊ ဎ နှင့် ဏ တို့သည် အသုံးနည်းသော အက္ခရာများဖြစ်သည်ကို သတိပြုရပါမည်။ အလားတူပင် အချို့သော ဗျည်းသံများအတွက်မူ ကိုယ်စားပြုနိုင်သော ဗျည်းအက္ခရာ မရှိပါ။ သို့ဖြစ်ရာ ဗျည်းသံတစ်သံ အတွက် အက္ခရာသင်္ကေတ နှစ်မျိုးတွဲသုံးပြီး ရေးသားရသည်လည်း ရှိပါသည်။ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သော နှစ်ပုံသုံးစာလုံး (Digraph) အရေးအသားများဖြစ်သော "ကျ၊ ချ၊ ယှ၊ မှ၊ လှ"တို့သည် အဆိုပါအမျိုးအစားတွင် ပါဝင်ပါသည်။ အခြားသတိထားရမည့် အချက်တစ်ခုမှာ အသတ်သင်္ကေတများဖြစ်သည်။ မြန်မာစာအရေး အသားတွင် 'စက်၊ တစ်၊ နတ်၊ အပ်'စသည့် စကားလုံးများကဲ့သို့ နောက်ပိတ်ဗျည်းသတ်ပြီး ရေးပုံမျိုး တွေ့ရသည့်တိုင် အသံထွက်သည့်အခါ အဆိုပါ နောက်ပိတ်ဗျည်းများကို အသံထွက်လေ့မရှိသော အချက်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အသတ်သင်္ကေတများကို သင်ရိုးတွင် နောက်ပိုင်းမှ ထည့်သွင်းသင်ကြားကြခြင်း ဖြစ်သည်။

၂-၂-၂။ သရအက္ခရာများ

မြန်မာဘာသာစကားတွင် တက်ကျသံ၊ နှာသံ၊ သံရပ်များကို ထည့်သွင်းခွဲခြားကြည့်ပါက သရသံ စုစုပေါင်း(၄၇)လုံးရှိကြောင်း ဖော်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်ပါသည်။ သို့ရာတွင် အရေးအသားစနစ်တွင်မူ အစဉ်အလာ အရ သရအက္ခရာများကို သတ်မှတ်ရာ၌ အခြေခံသရနှင့် သင်ရိုးသရဟူ၍ နှစ်မျိုးခွဲခြားမှတ်သားလေ့ရှိသည်။ အဆိုပါနှစ်မျိုးကို အောက်ဖော်ပြပါ ဇယားများတွင် သရသင်္ကေတများနှင့် ယှဉ်တွဲဖော်ပြထားပါသည်။ သတိပြုရာမှာ သရဇယားများတွင် ယေဘုယျအားဖြင့် အခြေခံသရများကို ဖော်ပြထားခြင်းသာဖြစ်ပြီး

တက်ကျသံ၊ နှာသံနှင့် သံရပ်များအားလုံးကို ထည့်သွင်းထားခြင်း မရှိသေးပါ။ ထို့ပြင် အသတ်ရေးထုံးနှင့် ယှဉ်သော အသံများကိုလည်း ဖော်ပြမထားသေးသဖြင့် သရသံအားလုံးကို လွှမ်းခြုံနိုင်သော အရေးအသား မဖြစ်နိုင်သေးပါ။ သို့ဖြစ်ရာ သရသံအားလုံးနှင့်ဆိုင်သောအရေးသင်္ကေတများနှင့် ပတ်သက်၍မူ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် သရသံ(၄၇)လုံး ဇယားကို ကြည့်ရှုစေလိုပါသည်။

အခြေခံသရနှင့် သင်္ကေတပြဇယား

သရအက္ခရာ	အ	အာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	အဲ	ဩ	ဪ	အို
အသံထွက်	အ	အာ	အိ	အီ	အု	အူ	အေ	အဲ	အော	အော်	အို
သင်္ကေတ	-	-ာ -ါ	ိ	ီ	ု	ူ	ေ-	ဲ	ေ-ာ ေ-ါ	ေ-ာ် ေ-ါ်	ို
တွဲပုံ(ဥပမာ)	ခ	ခါ	ခိ	ခီ	ခု	ခူ	ခေ	ခဲ	ခေါ	ခေါ်	ခို

သင်ရိုးသရနှင့် သင်္ကေတပြဇယား

သရအက္ခရာ	အ	အာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	အဲ	ဩ	ဪ	အံ	အား
အသံထွက်	အ	အာ	အိ	အီ	အု	အူ	အေ	အဲ	အော	အော်	အံ	အား
သင်္ကေတ	-	-ာ -ါ	ိ	ီ	ု	ူ	ေ-	ဲ	ေ-ာ ေ-ါ	ေ-ာ် ေ-ါ်	ံ	-ား -ါး
တွဲပုံ(ဥပမာ)	က	ကာ	ကိ	ကီ	ကု	ကူ	ကေ	ကဲ	ကော	ကော်	ကံ	ကား

၂-၂-၃။ အခြားအရေးသင်္ကေတအမှတ်အသားများ

မြန်မာဘာသာစကား၏ အရေးအသားစနစ်တွင် စာလုံးကြီး၊ စာလုံးသေး၊ ကော်မာစသည်တို့မရှိဘဲ ပုဒ်ဖြတ်ပုဒ်ရပ်အဖြစ် ဖော်ပြရန်အတွက် ပုဒ်ကလေး(တစ်ချောင်းပုဒ်)၊ ပုဒ်မ(နှစ်ချောင်းပုဒ်)တို့ကို အသုံးပြုရသည်။ ပုဒ်ကလေးကို ဝါကျတစ်ခုအတွင်း အရေးပါသောပုဒ်များ မရောထွေးစေရန် ခြားရာ၌ အသုံးပြုပြီး၊ ပုဒ်မကိုမူ ဝါကျဆုံးကြောင်း ဖော်ပြရန်အတွက် အသုံးပြုသည်။ အခြားသင်္ကေတများဖြစ်သော လက်သည်းကွင်း၊ မျဉ်းစောင်း၊ မျဉ်းတို့ကို စာအုပ်တွင် တွေ့ရှိပါကလည်း ကလေးများ သတိပြုမိအောင် ရှင်းပြသင့်ပါသည်။

၃။ ဝေါဟာရများ

၃-၁။ နေ့စဉ်အသုံးများသော စကားလုံးများ

ကလေးငယ်များကို စာရေးစာဖတ်သင်ကြားရာတွင် ဗျည်း၊ သရ၊ အက္ခရာများကို ခွဲခြားမသင်ကြားမီတွင် စကားလုံးအချို့ကို သင်ကြားနိုင်ပါသည်။ အချို့သော စကားလုံးများကို အမြင်ဖြင့် စွဲသွားအောင် သင်ကြားပေးခြင်းဖြင့် စာရေးစာဖတ် မြန်ဆန်မှန်ကန်စွာ တတ်မြောက်ရေးအတွက် အထောက်အကူဖြစ်ပါသည်။ ထပ်ကာထပ်ကာ မြင်ရတွေ့ရများပြီး အမြင်ဖြင့် မှတ်မိသော စကားလုံးများဖြင့် အမြင်စွဲစကားလုံးများဟုလည်း ခေါ်ပါသည်။ စင်စစ်အားဖြင့် စာရေးစာဖတ်တတ်သည်ဆိုသည်မှာ စကားလုံး အားလုံးနီးပါးလောက်ကို အမြင်စွဲဖြင့် ဖတ်နိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။